

תמורה כד

מפריש שתי חטאות לאחריות

א] בטעם דלא אזיל למיתה, ביארו התוס' בפסחים (צז: ד"ה כדריב) שלא הופרשה להקרבה אלא לרעייה, ולהכי אינה נדחית ע"י החטאת האחרת כיון שמתחילת קדושתה אינה עומדת להקרבה.

ב] הגמ' הק' משני שעירי יוה"כ, וצ"ע דלעיל (כג.) נקטו דהתם הוי כמו מפריש לאיבוד, ורש"י שם (כג.) ד"ה בעלי) ביאר דהתם נקטו דכיון שהופרש בגלל המתה והאבודה חשיב כמפריש לאיבוד, ואילו הכא (כד.) ד"ה בעלי) ביאר שלא הופרש תחת אבוד שהרי לא מת מזוג ראשון אלא שעיר של עזאזל ולא של שם. והיינו דהכא אינו מיועד בשביל הקרבה, אבל הופרש בשביל אבודה.

ותירצו דרב לטעמי' דמצוה בראשון, ומרש"י נראה שזהו כלל חדש, דכיון שהופרש לכתחילה לאיבוד, הולכת למיתה לכו"ע [ואין זה שייך לדין מפריש לאיבוד כאיבוד].

והתוס' (כד. ד"ה ואידך) ביארו דלא הוי כמפריש לאיבוד כיון דהכא לא הופרש בשביל הקרבה, ותירצו דרב לטעמי' דמצוה בראשון, והוי כמפריש לאיבוד, וזהו ביאור בסוגיא דלעיל (כג.) דנקטו דהוי כמפריש לאיבוד, ע"פ התירוצ' של הגמ' דילן.

ג] בעיקר הדין שמפריש שתי חטאות לאחריות, נתקשו התוס' בפסחים (צז: ד"ה הפריש) ובמנחות (פ. ד"ה הפריש) איך אפשר להתפיש חטאת אחרת אם כבר יש לו חטאת, וגם אין לומר שהפריש שתיהם בבת אחת, שהרי כל שאינו בזא"ז אפי' בב"א אינו, ובפסחים תירצו דהלכתא גמירי לה דרועה, ובמנחות תירצו שהפריש אחת מתוך שתיים.

ובאבי עזרי (פ"ד פסה"מ ה"ה) תמה על התוס' במנחות שאם הפריש רק אחת, אמאי השניה 'רועה', הלא יש בדין לצאת לחולין. ועוד נתקשה בעיקר דבריהם אמאי קשה להו איך אפשר להפריש ב' חטאות, והלא כיון שהוא מחוייב בחטאת, שפיר יכול להפריש כמה חטאות.

ובישוב דעת התוס', כתב המקד"ד (סי' ג' ריש סק"ב) דכי היכי שאין כלי שרת מקדשין אלא הראוי להם, ה"ה כל קדוה"ג אינה חלה אלא בראוי לו, והרי סגי בחטאת אחת.

אבודה בשעת כפרה ולא בשעת הפרשה

בחי' הגרי"ז לעיל (כב: ד"ה בעי) הוכיח מסוגין דסגי דהוי אבודה בשעת כפרה לדעת חכמים אף שלא היתה אבודה בשעת הפרשה, דאי תימא דבעינן אבודה בשעת הפרשה ג"כ, אמאי הוצרכו להוכיח ב'קל וחומר' דרבי מודה לאבודה בשעת כפרה, הלא בכלל מאתים מנה – דכל אבודה בשעת כפרה כוללת בתוכה גם אבודה בשעת הפרשה. ולכאוי' זוהי ראייה שאין עליה תשובה, וצ"ע לדעת העול"ש (כב:) (והחזו"א (סי' לה סק"ד) דנקטו דבעינן אבודה גם בשעת הפרשה.

אמנם החזו"א הוכיח יסוד דבריו מדברי התוס' בפסחים (צז:): שאם הפריש לאחריות ושוב אבדה שאין בה דין מיתה, דמוכח דבעינן נמי אבודה בשעת הפרשה, וא"כ קשה מסוגין ע"ד התוס' בפסחים.

ולול"ד החזו"א נראה דלא קשה מידי ע"ד התוס', דהתוס' ביארו דבריהם דבאחריות תחילת הפרשתה אינה להקרבה אלא לדיחוי, ולהכי גם אם כיפר באחרת אין בה דין מיתה, והיינו דכל דין מיתה בחטאות הוא משום שהיא עומדת להקרבה ונדחית מהקרבה זו, משא"כ באחריות שמתחילה לא הופרשה להקרבה. ואי"ז דומה כלל לגנובה בשעת הפרשה ואח"כ אבדה, דהתם תחילת הפרשתה היתה להקרבה, אלא דלא היתה 'אבודה' בשעת הפרשה, אבל סגי שהיא אכן אבודה בשעת כפרה.

חטאת המתה בפסולי המוקדשין לאחר פדיון

בברייתא דעת חכמים שאם נזרק דמה של תמימה קודם ששחטו הבע"מ דאזיל למיתה, וראב"ש מחמיר אפי' לאחר שחיטה והבשר בקדירה, אבל במתני' (כב:) רבנן סברי שאין דין מיתה כלל, ואילו ראב"ש סובר שיש דין מיתה אבל דוקא אם נזרק דם התמימה קודם שחיטת הבע"מ.

והתוס' בבכורות (לג. ד"ה דתניא) כתבו דבמתני' חיללו הבע"מ על התמימה, ולהכי כל קדושת הבע"מ נכנס לתמימה, ואילו ברייתא מייירי שחיללו הבע"מ על המעות ולא על התמימה. והתוס' בסוגין (ד"ה רבי) תירצו דבמתני' שהיתה כבר בע"מ קודם הפרשה של זו אין עליה קדושה כ"כ, וצ"ב, והחך נתן כתב דכוונתם כמו התוס' בבכורות.

ב) יל"ע בדעת חכמים בברייתא, דהרי לא היה כאן אבודה, כמב' כן ברש"י ותוס' כאן ורש"י בבכורות. ותמוה על הרמב"ם (פ"ד פסה"מ ה"ג) שהביא האי ברייתא, וכן הק' בפירושים וחיידושים, וצ"ל דאחת מהם היתה אבודה, ואע"ג דאינה אבודה בשעת הפרשה, אבל הלא דעת הרמב"ם כרב הונא דבמשך אחד השני הולך למיתה.

ג) בחי' מרן רי"ז הלוי (הל' בכורות ד"ה זבחים דף ט') הוכיח מסוגין דשחיטת פסה"מ לאחר פדיון מפקיע קדושתם, ולהכי הוא דאין בהם חטאות המתות וגם שמותר להרגיל [חוץ מדעת ראב"ש שמחמיר בכל זה]. אמנם דעת החזו"א סי' לה סק"ז דכל דין מיתה בפסה"מ הוא מדרבנן.

ולפי הגר"ז לכאן פשוט שלא שייך איסור גו"ע לאחר שחיטה כיון שכבר נגרעה הקדושה, וצ"ע דרש"י (ד"ה שנראה) כתב שלא שייך עבודה לאחר מיתה, ומשמע שהוא משום שלא שייך במציאות, אבל בעיקר שייך איסור לאחר שחיטה [ונפ"מ בגיזה], ועי' מנ"ח (תפג סק"ז) דכתב שלאחר מיתה אין איסור גיזה דלא הוי 'צאן', אבל צידד שבשעה שמפרכסת אכן שייך בו איסור.

ד) העולת שלמה (ברד"ה בע"מ) הק' דמה ענין יש לחלל הבע"מ על המעות, הלא גם המעות הולכות לאיבוד, ואין שום ריוח להקדש. ותירץ דכיון דהפריש לאחריות, הרי אמרינן לעיל (כג:) שבמפריש ב' צבורי מעות לאחריות הולך לנדה ולא למיתה. ומב' מדבריו דאף שבשעת הפרשה היו בהמות ולא מעות, אבל כיון שבשעת כפרה היו מעות אינן הולכות לים המלח. ויש לתרץ עוד ע"פ משי"כ הרמב"ם והחינוך שיש מצוה לפדות פסה"מ, ועי' בחינוך (מצ' תמא) בביאור המצוה, ולהכי אף שאין ריוח להקדש, אכתי עדיף לפדות כדי לקיים מצוה זו.

בדין 'מיתה' בחטאות

המקד"ד (סי' יט סק"ב) והגר"ז הוכיחו דמיתה אינה רק בתור היכ"ת איך לאבד אותם, אלא הוא קיום בחפצא, וחילוי מב"ק (ק'): דהק' הגמ' דחטה"מ יצאו לחולין דאדעתא דהכי לא הקדיש, ותירצו דהלכתא גמירי לה דאזלי למיתה, וביאר הגר"ז דכוונת הגמ' שהוא קיום בחפצא, והוא קיום מדיני קדשים, ולהכי לא שייך שלא הפריש אדעתא דהכי. וכן מב' בשטמ"ק לעיל (יז:) דחטה"מ ממיתין אותם בידים, ומב' שהוא קיום דין שיש בה גדרים מיוחדים, ולא רק היכ"ת להמית אותם.

וכ"מ בתו"י יומא (נה: נו.) דדן אם שייך לחלל דמים דדינו ללכת לים המלח, והוכיח מר"פ התעורבת (זבחים ע:): שאם נתערבו חטה"מ בקרבנות דילכו למיתה, ואמאי לא פודים חטה"מ, ודחה דהתם יש לקיים מצות הכנסת לכיפה לסקול השור. ומב' מדבריו דדוקא בחטאת ממש הדין מיתה הוי קיום דין, אבל זה דמעות הולכות לים המלח הוא רק משום שצריך לאבד אותם, אבל אין בזה דין מצ"ע [ולהכי דן שיחלל אותם על אחרים].

עולה אין שלמים לא

הא דלא התירו להקדיש לשלמים, פרש"י (כד: ד"ה עולה) דשלמים קדושה קלה ביחס לעולה, והתוס' (ד"ה כיצד) כתבו דקדושתו גרוע משל בכור. והק' הרש"ש ממתני' זבחים (פט.) דשלמים קדישי מבכור. וצ"ל דהתם מייירי כלפי דין הקרבנות, דקדושת 'קרבן' שלמים מיקרבן בכור, אבל בכור יש קדושה נוספת חוץ מדין הקרבנות כמשי"כ הריט"א בפ"ה דבכורות, והיינו קדושת בכורה, ולהכי קדושת בכורה היא קדושה חמורה מקדושת שלמים.

והרמב"ם (פ"ד תמורה ה"ב) כתב וז"ל, אבל אינו יכול לומר זבחי שלמים שאינו יכול להפקיע אותו מקדושתו כדי ליהנות בו, עכ"ל, ומשמע מדבריו שאינו משום קדושה חמורה וקלה וכדו', אלא דכיון שהבכור מיועד לכהן לא התירו לקחת הבכור לעצמו להנאתו ולהפסיד הכהן בזה.

ובלשון הרמב"ם משמע שאפי' בדיעבד לא מהני, אבל כבר כתבו הקרי"ס והמנ"ח (מצ' שנו) שאין זה אלא מדרבנן, ומדאורי מהני הקדשו.

מותר להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם

התוס' (ד"ה אמר) הק' דרב יהודה לכאור' חולק על שיטת רב הונא בחולין דבכור קדוש למפרע, ומשמע מתירוצם דכל הדין דלמפרע הוא קדוש הוא רק מדרבנן, ולא גזרו כאן, וכ"כ החק נתן בכוונתם, אף שהתוס' קצרו מאד בזה. והחק נתן תמה מסוגיא דחולין שם ביצא שליש דרך דופן וכו', דמבואר שיש קולא למ"ד למפרע הוא קדוש, וצע"ט.

והתוס' בבכורות (לה. סד"ה איכא) כתבו שיש לחלק בין מכירה ובין מום, אבל לא פירשו דבריהם. וכן מוכרח ברמב"ם שפסק למפרע הוא קדוש, ואפ"ה פסק כרב יהודה שמותר להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם. ובביאה"ד כתב הגרי"ז (הלי' בכורות) דהא דלמפרע הוא קדוש אין הכוונה שבאמת חלה קדושה למפרע, אלא היינו ששם פטר רחם חל בהתחלתו, ולהכי הוא דלא מהני מכירה לנכרי כיון שכבר נתייחד לפטר רחם אף שלא נתקדש ממש, וכיון דאכתי לא נתקדש להכי מותר להטיל בו מום.

ובזכרון שמואל (סי' עה סק"ז) דן ליישב דעת תוס' דילן [דמשמע מדבריהם דלמפרע הוא קדוש הוא רק מדרבנן ותמוה כנ"ל], דתוס' סוברים כדעת הגרי"ז שלא חלה הקדושה בפועל למפרע, ולהכי מותר להטיל מום, וה"ה דמדאורי מהני המכירה כיון דאכתי לא נתקדש בפועל, אבל מדרבנן גזרו שאם מכר לגוי דאכתי מתקדש [מדרבנן] כיון שכבר יש סיבת הקדושה מקודם, ודברי התוס' באו לבאר אמאי גזרו מדרבנן במכירה ולא גזרו בהטלת מום.

והשטמ"ק בהשטמות תירץ דכיון שהטיל בו מום, על מה תחול הקדושה, רק על בהמה חסירה ובע"מ, ואינו דומה למכירה שאינו ניכר בגופו. ומבוי' מדבריו דהא דלמפרע הוא קדוש היינו דמהני 'מכאן ולהבא למפרע', דהיינו שהדבר המתקדש הוא הבהמה בסוף הלידה, וכיון שיש בה מום, הרי הקדושה חלה על בכור בע"מ, ובבכור כזה אין איסור להטיל מום.

ילדה שני זכרים

רגמ"ה פירש דמספק"ל איזה מהם הקדיש לעולה, לכן הו"ל עולה וחולין מעורבין זב"ז. וקשה האיך מוכר אחד, והרי עולה בעיא סמיכה ולא יודעים איזה הוא של כל אחד. וכע"ז הק' בזבחים (עד:) בזבחים שנתערבו זב"ז, ותירצו דמיירי בנשים, אבל הכא לא דנו על"ז בכלל.

השטמ"ק (אות יא) מבוי' שזה שצריך למכור את השני הוא משום דכל הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח לעולם. וצ"ע אמאי לא הוי כבהמת חולין בעלמא.

ורש"י (ד"ה ילדה) דקדושה חלה על שניהם, אבל איהו לא נדר אלא אחד. וצ"ע שאם נדר רק אחד, איך קדושה חלה על שניהם. ויל"פ בדעתו דכוונת "נדר" היינו התחייבות להביא [ע"י לעיל יג: דאומר הרי זו נתחייב להביא]. והיינו דכוונת הנודר הוא להביא קרבן אחד [כדי להערים על הבכור, אבל כיון שהקדיש זכר, והרי שניהם זכרים, אז נתפס קדושה גם על השניה, וכיון הנודר לא התחייב להביאו, להכי יכול למכרו. אבל צ"ב רב, שאם לא התכוין להקדישו, אמאי נתפס בקדושה, ועוד שאם נתפס בקדושה, אמאי אפשר למוכרו, הרי המוכר עולתו לא עשה כלום.

וני"ל דכי היכי דמצינו דהקדש חל ע"י פשטה אף שהנודר לא התכוין לכך, אלא שהדיבור של הקדש יש בכחו למיחל הקדש אפי' שלא כדעת הנודר [וברש"י קידושין ז. מבוי' דפשטה מהני מכח הדיבור], כ"ש שאם נכלל בלשון של הגברא ממש שיחול הקדש על השני דההקדש שפיר נתפס אף שלא התכוין לכך. ולא בעינן למילף האי דין מקרא [כמו פשטה], דהכא נכלל בדיבורו כפשטו, ולהכי חל הקדש על השני, אבל לא הפריש בשביל הבעלים, ולהכי הוי 'קרבן בלי בעלים'.

ולהכי מצי למכור לחייבי עולה, וכמו שביאר המקד"ד (ר"ס יח) דדעת רש"י במתני' ובמנחות (קח:) דהא דמוכר עולתו לא עשה כלום הוא דוקא משום שהוא קרבן של הבעלים, אבל אם יש לאדם קרבן בלי בעלים, שפיר יכול למוכרו, והביא שם דעת המרכבת המשנה דקרבן שהתקדש ע"י פשטה שפיר מצי מוכרו לחבירו.